

Лихачова Г.В.
студентка 4-го курсу, спеціальність «Філологія (англійська)»,
Мукачівський державний університет
Теличко Н.В.
доктор педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ШЛЯХИ Й ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті визначено основні шляхи й передумови формування іншомовної фонетичної компетенції учнів молодших класів. Обґрунтовано комплекс індивідуалізованих вправ, що забезпечать успішне формування англомовної фонетичної компетенції в молодших школярів.

Ключові слова: фонетична компетенція, слухо-вимовні навички, фонетична культура, слухова увага, фонематичне сприймання.

Формування основ комунікативної компетенції у молодших школярів, що становить мету і зміст навчання іноземної мови в початковій школі, звичайно розпочинаються з усних форм спілкування. Оволодіння ними вимагає серйозної уваги до засвоєння учнями вимовних характеристик і до розвитку в них здатності до слухового сприймання іншомовного мовлення. Методична важливість цієї проблема зумовлена низкою чинників, а саме: роллю виразного оформлення мовлення для свідомого використання мовленнєвої прагматики (М.І. Жинкін, Г.В. Колшанський, О'Коннор, Роуч, Дж. Келлі); важливістю формування якісних слухо-вимовних навичок в учнів початкової школи, для подальших етапів шкільного курсу (В.В. Бужинський, С.В. Павлова); значенням слухо-вимовних навичок для формування в учнів автоматизації аудіювання, техніки читання вголос, а також для вироблення стійких лексичних і граматичних навичок говоріння (Ю.І. Пассов, Г.В. Рогова, Н.К. Склярєнко); інтересом молодших школярів до роботи над вимовою, їх чутливістю до фонологічних нюансів мовлення (І.О. Зимня, Г.В. Рогова, Т.Є. Сахарова); значними потенціалом процесу навчання вимови в початкових класах за умови достатнього рівня фонетичної культури і загальної методичної підготовки вчителя для стимуляції позитивної мотивації учіння, підвищення освітнього рівня учня, розвитку його особистості і формування якісних навичок іншомовної вимови (М.З. Біболєтова, І.О. Захарченко, О.А. Ленська, З. М. Никитенко, О.Й. Негневицька).

Зважаючи на чинники формування основ комунікативної компетенції, формування іншомовної фонетичної компетенції у молодших школярів має становити одне із провідних завдань раннього навчання іноземної мови.

Процес формування англомовної фонетичної компетенції у дітей молодшого шкільного віку має базуватися на таких перевірених практикою викладання іноземних мов у початковій школі принципах: 1) принцип зіставного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мови; 2) принцип свідомо-імітативного навчання вимови; 3) принцип наочності; 4) принцип комунікативної організації навчання вимови [3, с.73].

Необхідність дотримання принципу зіставного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мови зумовлена тим, що іншомовні слухо-вимовні навички формуються додатково до вже сформованих фонетичних навичок рідної мови. Тому, рідномовні навички спричиняють негативний вплив на вимову іншомовних звуків, а також на інтонаційні та ритмічні характеристики іншомовного мовлення, що й приводить до типових фонетичних помилок українських учнів. Запобіганню появи цих помилок сприяє передусім усвідомлення дітьми факту відмінності фонетичних систем рідної мови та іноземної мови, що вивчається. Для набуття дітьми цього усвідомлення вчені методисти рекомендують наступне: заохочувати молодших учнів до спостереження за вимовними діями учителя, за видимою позицією органів його артикуляції. Стимулювати і спеціально розвивати (шляхом постановки конкретних і посильних завдань) слухову увагу, як першооснову подальшого формування у дітей англомовного фонематичного слуху і розвитку фонематичного сприймання, як розвитку вищого ступеня фонематичного слуху. Використовувати, починаючи з перших уроків англійської мови, так звані «вправи з акцентом», тобто вправи націлені на постановку англійського акценту на матеріалі рідної мови, наприклад: [r]иба, [r]ак. Пред'являти паралельно англійські фрази, мікротексти, англійською та рідною мовами для наочної демонстрації специфіки артикуляційної і ритміко-інтонаційної організації англійського мовлення. Виразно декламувати англійські віршики (nursery rhymes) з наступним перекладом рідною мовою для усвідомлення учнями англійської артикуляції і ритму. Запроваджувати посильний для мовного досвіду дітей аналіз прослуханого, передусім фонематичний аналіз слів [5, с. 88]. Проте необхідність дотримання принципу зіставного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мови не виключає факти подібності вимови. Тому за можливістю бажано наводити слова рідної мови зі звуками, схожими на англійські звуки.

Переорієнтація мовленнєвих механізмів на фонетичні ознаки мови що вивчається, передбачає розвиток в учнів іншомовного фонематичного слуху і

формування в їх свідомості автентичних слухомовних еталонів, які відповідають нормам вимови виучуваної іноземної мови. Велике значення в цьому процесі відіграє принцип аналітико-імітативного, тобто свідомо-імітативного навчання мови. Реалізація цього принципу передбачає наступні методичні дії вчителя: 1) організацію усвідомлення та засвоєння учнями необхідного мінімуму фонетичної термінології, як-от: голосні, приголосні, органи вимови, кінчик язика, піднебіння, придих, наголос, ритм. Набуття учнями другого класу певного мінімуму теоретичних знань з рідної мови полегшує роботу з перших днів вивчення англійської мови; 2) повідомлення учням мінімуму практично значущих відомостей про будову органів вимови і про те, як вони працюють; 3) використання транскрипції в якості графічного інструментарію свідомого й адекватного засвоєння фонетичних явищ англійської мови; 4) поєднання пояснення, тобто правил артикулювання й інтонування з імітацією. При цьому правила артикуляції звуків мають апроксимований характер. Вони підказують учням, як органи вимови беруть участь у вимові звука [1, с.43].

Отже, перш ніж навчати звуків іноземної мови, учнів слід ознайомити з органами артикуляції, чому допомагають відомості, отримані на уроках рідної мови, і сформулювати розуміння функцій цих органів - служити інструментом для утворення звуків. У всіх народів світу цей інструмент однаковий. Але вони користуються ним по-різному. Тому англійська мова звучить зовсім по-іншому, ніж українська.

Необхідність дотримання принципу наочності при навчанні іншомовної вимови, зумовлена конкретно-образним характером мислення молодших школярів. Вона продиктована роллю взаємопов'язаної діяльності різних аналізаторів для забезпечення цілісності сприймання навчального матеріалу і відповідно міцності його засвоєння. Для цього використовують різні засоби унаочнення. Обов'язковими, звичайно, є візуальні натуральні опори у вигляді демонстрацій вчителем артикуляційних рухів органів мовлення, які піддаються візуальному спостереженню і контролюються з боку учнів. Наприклад, рухів губ, щелепи, позиції язика. Демонструючи вимову звука, вчитель навчає дітей спостерігати за роботою своїх органів вимови за допомогою маленького дзеркальця. Застосування цієї опори для спостережень поживляє навчальний процес. Воно створює умови для автономії учнів. У даному разі для усвідомленого самостійного опрацювання артикуляції звуків у класі і вдома за попереднім зразком вчителя.

До числа натуральних візуальних опор можна віднести й дидактичне диригування, тобто показ вчителем рухом руки початку хорової роботи, інтонаційного рисунка фрази (падіння, підйому тону, поділ речення на

синтагми), а також відбивання вчителем та учнями ритму фраз, що промовляються. Дітям це зручніше зробити плескаючи в долоні або постукуванням рукою по парті. Методична доцільність цих натуральних засобів наочності підтверджується даними фонології та фізіології стосовно існування тісного зв'язку між ритмом, як компонентом мовленнєвого слуху, і руховою активністю учнів, між розвитком музичних здібностей, і якістю формування фонематичного та інтонаційного слуху (А.М.Антипова, М.П.Дворжецька, М.І.Жинкін).

Вирішальну роль у формуванні якісних слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок англomовного мовлення відіграє застосування графічної опори у формі знаків транскрипції. Транскрипція, як найбільш точне графічне відображення фонетичного явища, створює в пам'яті учнів однозначний зоровий і слуховий образ відповідного фонетичного зразка, який можна передати на письмі не вдаючись до його неадекватної графічної передачі літерами рідної мови, що миттєво руйнує щойно набуті навички коректної вимови.

Як відомо, сучасне навчання іншомовної вимови важко уявити без застосування якісних адитивних матеріалів. Тим більше, що діти 6-8 років внаслідок специфічних вікових особливостей, зокрема здатності до імітації, наслідування, мають шанс навчитися розмовляти без акценту. Ось чому наявність звукового супроводу має стати обов'язковою ознакою сучасного НМК з англійської мови для початкової школи, і дітей з перших уроків слід навчати працювати зі звуковим супроводом.

Перейдемо до розгляду до принципу комунікативної організації навчання вимови. Необхідність його застосування зумовлена, з одного боку, практичною метою вивчення іноземної мови, а з іншого вона продиктована функцією вимови забезпечувати тактику й дієвість спілкування. Для усвідомлення методичної значущості цього принципу варто нагадати, що традиційно фонетичні вправи поділяють на рецептивні й репродуктивні. Рецептивні вправи спрямовані на пізнання, диференціацію, ідентифікацію одиниць вимови на рівні фонем, слів, словосполучень та фраз. Репродуктивні вправи націлені на репродукцію одиниць вимови, а також вправи на репродукцію звукових моделей: їх імітацію, підстановку, трансформацію, самостійне вживання в мовленні [2, с. 18].

Зважаючи на специфіку молодшого шкільного віку, одним з провідних методів формування іншомовної фонетичної компетенції є гра.

Вона тісно пов'язана з образністю викладання і при роботі з фонетичним матеріалом полягає у наступному: 1) образне визначення спеціальних мовознавчих понять, наприклад: «органи мови - це інструменти утворення

звуків». «Знаки транскрипції – це мовленнєві нотки». «Голосні звуки – це співачки. Приголосні не вміють співати». 2) образне коментування особливостей звучання та утворення деяких звуків. 3) образне коментування звучання англійських букв, ознайомлення їх з «секретами». Наприклад: «У букви Q є секрет. Вона ніколи не розлучається з буквою U. А разом вони звучать так: [kw]. Say [kwɪ:n] - королева». Образність є основою застосування звуконаслідуваних ігор. Досвід мовленнєвого розвитку дітей усіх народів світу доводить їх ефективність при акцентуванні уваги дитини на фонологічно значущих ознаках звуків. Ось чому цей досвід вважають корисним і для раннього навчання іноземної мови [4, с.23].

Великий акцент слід зробити і на тому, що результативність навчання вимови значною мірою зумовлена рівнем професійної-мовної компетенції вчителя.

Отже, як бачимо процес формування англомовної фонетичної компетенції учнів початкової школи є доволі трудомістким. Його організація має бути системною, цілеспрямованою, функціонально-орієнтованою. Для того щоб створити передумови успішного формування англомовної фонетичної компетенції в учнів початкової школи потрібні чималі зусилля, знання, уміння й навички як з боку вчителя, так і з боку учнів. Шляхи для формування іншомовної фонетичної компетенції вимагають врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей. Не слід забувати про необхідність дотримання принципу зіставного аналізу фонологічних систем рідної та іноземної мови, принципу наочності, принципу комунікативної організації навчання вимови, а також про те, що результативність навчання вимови значною мірою зумовлена рівнем професійної-мовної компетенції вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О.Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи / О. Б. Бігич. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2004. – 278 с.
2. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті / Р.С. Гуревич // Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 364-365.
3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С. Панова, І.Ф. Андрійко, С.В. Тезікова // Наукові записки. Серія: Філологічні науки: збірник наукових праць. – 2009. – №81. – С. 141 – 146.
4. Learning and teaching through the use of technology: a revised approach to HEFCE's strategy for e-learning [Електронний ресурс]. – March, 2009. – Режим доступу: <http://www.hefce.ac.uk/learning/techlearn/>

5. Links between the global initiatives in education [Електронний ресурс]/ Division of Higher Education, Paris: UNESCO, 2005. – 16 p. – Режим доступу: <http://www.unesco.org>

The article deals with the main ways and preconditions for the formation of foreign language phonetic competence of junior pupils. The complex of individualized exercises, which will ensure the successful formation of English language phonetic competence in junior pupils has been determined.

Key words: phonetic competence, audio-pronunciation skills, phonetic culture, auditory attention, phonemic perception.

УДК 373.2.016:81-053

Меденцій А.А.
студентка групи ДО-1м
спеціальність 012 Дошкільна освіта
Мукачівський державний університет
Чекан О.І.
кандидат педагогічних наук
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано теоретичні засади розвитку мовлення старших дошкільників засобами комп'ютерних технологій. Визначено основні поняття та терміни публікації, а саме: мовлення, мова та мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мовлення, мова, мовленнєва діяльність, діти дошкільного віку.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, світові тенденції гуманізації, інтеграції та глобалізації суспільства визначили нові пріоритети розвитку освітньої галузі. Одним із головних напрямів модернізації освіти в Україні є створення якісно нової школи – школи життєтворчості і самореалізації особистості, в якій утверджується бажання і вміння навчатися впродовж життя. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>